

EVANG. EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 6 frt.
Fél évre . . . 3 „
Negyed évre 1 frt 50 kr.
Egy szám ára 12 kr.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Felelős szerkesztő és kiadó:

V E R E S J Ó Z S E F.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 8 frt
Fél oldal . . . 4 „
Negyed oldal . . . 2 „
Ennél kisebb . . . 1 „
Bélyeg külön 30 kr.

Kevés a theologus, de még kevesebb lesz.

Az eperjesi theologiai tanárok és a tiszai kerület. az eperjesi theologia föltartását sürgeti, a miért a három theologiai intézet egyesítése ellen emeli föl szavát. Ez helyes lenne, ha lenne rá szükség: de hiszen már alig van néhány theologusunk, minden tanárra alig esik 3—4-nél több, s ha a viszonyok nem változnak, jövőre még ennyi se lesz. — Minek itten három theologia?

De csakugyan nem lesz több theologus? Nem lesz, de sőt a jelen viszonyok között nem is lehet.

Állításom mellett 4 argumentumot hozok föl.

1. Első argumentumom ez: ezelőtt a theologiák pap- és tanárnevelő intézetek voltak. A theologiákból kerültek ki papjaink, a theologiákból kerültek ki tanáraink. De sőt nem egy, hanem számtalan tanárt szolgáltatunk mi mások számára is. Ez most már mind megszűnt, — a theologiák jelenleg csak papnövelő intézetek. A 600—700 tagú papi testület időnkénti kipótlására és támogatására mindég elegendő 50—60 theologus. Ezt be kell látnunk; be kell látnunk tehát azt is, hogy theologusaink száma nem is szaporíthatik.

2. A második argumentumot a zsinat szolgáltatja a 800 frtos minimummal. Nézzük a dolgot közelebbről.

A pap előtanulmánya 8 latin osztály maturával, 4 egyetemi év s ha még jobban akar megismerkedni az ember a prot. szellemmel — legalább egy évi németországi tanulmányozás. Ennyi évi előtanulmánnyal elvégezheti az ember a preparandiát, a póstai, a vasuti kurzust, avagy az erdészetet, a bányászatot, a kohászatot, a tanári, a jogi, az orvosi kurzust, — szóval minden, de

minden pályát. És mégis mit vár reá? Ha az ember elvégzi p. o. az erdészeti tanfolyamot, már is kap oly állást, a melyen tisztességesen megélhet. Egy rokonom elvégezte a bányászatot. — azonnal kapott 700 frtos alkalmazást és azt mondta, hogy bizony a többiek se maradtak tisztességes kenyér nélkül. A jogvégzett az irodában is kap teljes ellátás mellett 40—50 frtot havonta. A ki a tanári vizsgát letette, 1000 frtig menő alkalmazást bizvást remélhet. Az orvos legalább kerületi orvosi állomást kap 400—600 frtos fizetéssel és fizetett praxszal. Hát a pap? Tessék olvasni a pályázati hirdetéseket! Káplánt keresnek ellátás mellett 100 frtos évi fizetéssel! Egy óra 8 frt 33 kr. esik tehát. Káplánt keresnek havi 15 frttal. Egy városba, a hol a káplán valódi papoló gép, — káplánt keresnek 200 frttal! És ugyan ott olvasható, hogy segédtanítót keresnek 300 frttal! Hát érdemes volt ezért küzdeni?

Ha már felkapaszkodott az ember a káplán-ságig, — itt azután teljesen a vak szerencsére, meg a protekcióra van bízva, egy napig, vagy tíz évig lesz-e segédlelkész?

Hát mikor lesz pap?

Hogy pap lehessen, ehhez még egy nagyon is nehéz vizsgán kell átesnie! Eddig vizsgázott a theologiai tanárok és a püspök előtt. Ezek őt képesítettnek declarálták e pályára, de ez nem elegendő! Hogy laudabilisre tette-e le valaki a vizsgát, — ki hinné ezt? A theologiai tanárokat, meg a püspököt fölül kell bírálni. Ez történik a harmadik vizsgán. Hát itt kik a censorok? — A közönség, néhol művelt közönség, de a legislegtöbb helyen a parasztság. Hát ezek azután mi szerint vizsgálják az embert? Talán előveszik a bibliát avagy a theologiai tudományokat? Dehogy! nem is konyítanak hozzá! hiszen éppen azért választják a papot, hogy tanítsa meg őket valamire! Hát

akkor mi szerint vizsgálják? Talán azt nézik, hogyan végezte a teológiát? Eszük ágában sincsen! Hát mi szerint tehát? Hát azt vizsgálják, hogy meg van-e borotválva, és ha nincs, szép-e a hajszusa? magos-e avagy alacsony az ipse? Szép-e avagy csúnya? Tekintetbe veszik a hangját, tud-e kiabálni! Néhol még meg is tapogatták, hogy egészséges-e, mert a temetés költségbe kerül ám! Tekintetbe veszik a protektorokat is, újabb időben, nem egy helyütt bizony már a spiritus is főlemeli szavát, — de nem a spiritus sanctus! Jaj! bizony sok helyütt ebből áll a vizsga! . . . És csak ha ezt kiállotta az ember, akkor leszen pappá és kap 800 frtot.

És miben is kapja ezt a 800 frtot? Itten avat, ottan esket, itt keresztel, ottan temet, itten csurran, ottan cseppen egy-két o. é. krajezár és ez azután törzsfizetés. Kézpénzben kap 100—200 frtot, de nagyon sok helyütt legfőlebb 40—60-at. A többi fizetése a bizonytalan föld, a nap-szám, a gabnának nevezett ocsu, árpa, zab, fa, tyúk, kalács, kendő, sok helyütt egy kis bor, avagy csak pálinka.

És hogyan kapja azt az ugynevezett 800 frtot? Ösztől tavaszig, tavasztól őszig hordják be neki az egyes hűvek: ma egy véka gabonát, holnap meg egy-két krajezárt, egy hét mulva egy tyúkot, egy hó mulva kalácsot. És milyen készséggel adják! Az embernek elmegy tőle a kedve, ha látja azt a sok savanyú arcot. Az egyik panaszkodik, hogy sokat fizet, a másik kér, hogy engedjem el legalább a felét; a harmadik durvasággal fizet; a negyedik meg, ha foglaltatok nála. Kevés adja jó szívvvel, kevés adja jó kedvvel!

És még ezen így bejövő 800 frt is hogyan van felszámítva sok helyütt! Tudok esperességet p. o. ahol a gyűlésen felolvasott püspöki leirat egyenesen megtiltja az esperességnek a papi fizetés rendezését, mivel — úgymond, — tapasztalatból tudja, hogy ott csak papiroson marad a papi fizetés rendezése.

De hát tegyük föl és okvetlen föl is kell tennünk, hogy nem egy helyütt lelkiismeretesen rendezték a papi fizetést, — kérdem: lehet-e az ilyen 800 frtból egy családos embernek tisztességesen, papi állásához mérten megélni és még ehhez gyermekeket is nevelni? Aki komolyan gondolkozik és tekintetbe veszi a mai viszonyokat, kénytelen beismerni, hogy ez merő lehetetlenség!

És ép ezért helyénvaló kérdés ezek után:

van-e a papnak valami mellék keresete? A városban legalább privát órákat adhat, vallást taníthat, avagy kosztosokat tarthat, — de hát a falun? Egyedül a földmivelésre van utalva! Mennél több trágyát! Ez a jelszó! És kénytelen a pap, miután a teológián erre meg nem tanították, a parasztól tanulni, hogyan kell vetni, szántani. És lesz a paphól paraszt, aki nem arra törekszik, hogy mennél több könyve legyen, hanem hogy mennél több legyen a marhája, szénája, szalmája!

„Tisztelendő úr! micsoda ember ez a x-i lelkész? A felesége nem tud magyarul, maga meg vállára vetett villával hajtott be egy ökrös szekeret az udvarba óriási „Csáko! csálé!” kiáltások közt! Ugy rösteltem a dolgot! Kérdezte tőlem egy itt suplicáló theologus. „Édes öcsém! ez a szerencsétlen ember, hogy meg bírjon élni szegény papi fizetéséből, nőül vette szolgálóját, maga meg dolgozik, mint egy szolga! Nem röstelleni való ez, hanem inkább sajnálni való!”

No ez csak kivételes eset. — mondják! Hála a jó Istennek, csak kivételes eset! Hanem ha falusi papok össze jönnek, hallották-e őket valaha teológiáról beszélni!? Ha hallották, sajnós, ez csak kivételes eset! Arról beszélnek ezek, — hogy kél a gabna, árpa, zab! Hja! a szív teljéből szól a száj!

A jó pap holtig tanul, — mondja a példabeszéd. Nálunk még leginkább csak addig tanulhat, míg paróchiára nem jut, — itt azután az anyagi gondok elveszik idejét és kedvét! Pedig nem szívesen enged még e teher nyomásának se! Mert bosszantó azt érezni, hogyan maradozik el az ember a világtól! Hogyan süllyed a műveltség és tudományosság színvonala alá mélyebben és mindig mélyebben! Ha egyszerre történnék, még hagyján; de ez hosszú évek processusa! Előbb csak a rongyos kabátja miatt szégyenkezik iskolatársai és általában a fekete kabátosok előtt, no meg a miatt is, hogy ha meg találnák látogatni, hogyan látná el őket tisztességesen; utóbb azonban már azért kerüli őket, mivel fél, hogy szögleletességével, elmaradottságával, gúnytárggyá lett előttük, avagy hogy szánakozni találnak fölötte. És eljő az idő, amidőn arra kéri az Istent, hogy jóvátehesse a fiánál azt, a mit ő vétett maga és családja ellen — a pályaválasztás alkalmával.

Ugyan kérdem, minek törje magát az a fiatal ember olyan pálya után, a hol ha véletlenül, szerencséje és protektora nincsen, előre tudhatja

hogy legvalószínűbb, hogy ez várakozik reá, és nyomorgani fog ő is, meg leendő családjá is? Minek törné magát e pálya után, amidőn annyi pálya áll nyitva előtte, a melyen biztosabban boldogíthat?

S a harmadik argumentum a mellett, hogy ily körülmények között nincsen kilátás több theologusra, az, hogy innen nincs reménye az embernek, hogy a maga erejéből emelkedhesse k.

Más pályán, ha lelkiismeretes, szorgalmas, becsületes az ember, még ha nem is valami lumen mundi, utat tör magának előre. Nálunk azonban a választásoknál ugyan mikor kérdezték az embert: mit tettél, mit alkottál, mit teremtettél ott, a hol eddig voltál? Vagyis egy szóval: mi érdemed az egyház terén? Soha! soha! Hát ismét hogy juthat az ember jobb állásba? Ismét csak szerencse és protektio által! Ha megtetszel, ha van protektorod és szerencsed, előbbre mégy; ha nincs, ott nyomoroghatsz valami félre eső zugban koporsód bezártáig! Mig megtörténik, hogy a ki most került ki a theológiából és érdeme semmi, — egyenesen az első egyházakba jut be! Sors bona, nihil aliud! Ugyan ki bizná életének sajkáját ily bizonytalan szélre? Ily viszonyok és körülmények között áldozat az embertől a papi pályára lépni!

4. A 4-ik argumentum pedig az, hogy az egyház nem méltányolja a lelkészeket ezen áldozatát.

Hogya a mai időben a világ nem igen becsüli a papot, kivált az egyházi reformok óta és a kath. papság hepciáskodása miatt — ezt még csak eltűrné az ember. De fáj, ha látja, hogy még maga az egyház is a világ után indul.

Pedig úgy van!

Csáky kiadott egy rendeletet, a mely szerint a pap csak kivételes engedelmével vezetheti az iskolát. Ez egyenesen ellenünk irányult, mivel a róm. kath. egyházban a pap sehol sem egyszersmind kath. tanító is az elemi iskolában. Egy fiókegyházam iskoláját egy csizmadia vezeti, de mivel ezt 1867. óta teszi, nem bántja őt senki. Tehát a miniszter papságunkat még ennyire se becsülte. És ime esperességünk ezt egyszerűen tudomásul vette, vagyis elismerte, hogy bizony papságunk több becsülést nem is érdemel! Hát az egyetemes egyház felelete mi volt? Csak alig valamivel több! Végre Wlassics maga vonta vissza ezt a sértő rendeletet, a melynek visszavonására az egyház a kis újját se mozdította meg! A miniszter — a katolikus mi-

niszter — többre becsült bennünket, mint maga az egyházunk!

Avagy tekintsük a zsinati törvényeket! Tömve vannak azzal, hogy mi a pap kötelessége, mi büntetés vár reá, ha nem teljesíti és hogyan és mi módon fogják őket elítélni: de nagyító üveggel is alig lehet 2, legfőlebb 3 pontot találni, a mely a pap javáról gondoskodnék és egyetlen egyet se, a mely a papság oltalmáról, védelméről szólna! Az állami törvény legalább akkor védi a papot, a midőn papi öltönyben van és functiót végez, — az egyház a maga törvénykönyvébe még ezen paragrafusokat se iktatta be! Tehát még a világ is nagyobb védelemben részesíti papját, mint maga az egyház!

Azon kormány, amely egyházunk számára a segély emelését behozta, nem egyszer, de többször is nyilatkozott az országgyűlésen, tehát az ország színe előtt, hogy ezt kárpótlásul adja az anyakönyvek elvételéért. Kiket illetve az meg tehát? Az anyakönyvvezető papságot! És mégis mi történt? Egy ötödét oda vetik a szegény papságnak alamizsnául, — a többit más czélokra fordítják!

De hisz eléggé bizonyítja, hogy mennyire becsüli papját az egyház, a midőn őt 800 frtra takálja és így őt az irnokokkal egy rangba sorozza! Hát még mennyire bizonyítja ezt azzal, a midőn a zsinat által parancsolta e kis összeget sem adják meg a papnak még igen-igen sok helyütt, de sőt egyáltalán még csak most kezdenek arról tanakodni, — mikép kellene e fizetésrendezést egyöntetűen megeselekedni, a midőn mind ennek már 1895-ben kellett volna rendbe jönnie! De hát hiszen csak papokról van szó!

Avagy végre ott a nyugdíj! Mennyit fizet az egyház, csak hogy tanárjai és tanítói tisztességes nyugdíjban részesüljenek! A tanárokért fizet, — úgy gondolom, — negyvenezer forintot, a tanítókért fizet évente minden iskolája után 12 frtot, minden iskolása után 15 krt! — És mit ad a papja nyugdíjára? Épen annyit, amennyit ad az egyházi, meg a harangozó nyugdíjára, — semmit! Ami a nyugdíjat illeti, a papot ezek közé helyezi! Ha valahol alapították a papok nyugdíjintézetet, — kapnak valamit; ahol nem alapítottak, ott bizony nem is kapnak semmit! De hát mi nagyot is lehetne alapítani abból a kis papi fizetésből!? Innen van, hogy mig egy csendőr 10 évi szolgálat után 180 frtot kap nyugdíjra, esperességünkben a pap 40 évi szolgálat után kap 40 frtot, sok esperességben még ennyit se! Elég arra, hogy a szegény elaggott, lelkész kö-

telet vegyen, megszabadítsa magát egyháza hálájától és néhány frtot hagyjon a temetésére!
De hiszen lesz egyetemes nyugdíjintézet is! Lesz, lesz! Hiszen itéletnap is lesz, csak azt nem tudni, hogy mikor! És ha lesz is valaha, tessék elolvasni a tervezetét, — inkább elszomorító az, mint vigasztaló! — És ez történik akkor, a midőn a tanító, tehát az alantasabb hivatalnok, nyugdíjának a minimuma 300 frt!

Uraim! Az egyház üldözése alkalmával sok főúrunk katholizált, — de azért az egyház megállott. Azután elszedték szent könyveinket, iskoláinkat s templomainkat, — de azért az egyház megmaradt. Ekkor végre elkergették avagy Pozsonyba czitálták papjainkat: és ime ez bizonyult be az egyháznak nézve halálos dőfésnek. Ekkor és e miatt szűnt meg egyházaink legtöbbje! Ez is eléggé bizonyítja azt, hogy a pap az egyház oszlopa! És mégis, ha tekintetbe vesszük a főtebbieket, — ugyan mivel méltányolja az egyház a pap áldozását? Kevésre becsüli a világ a papot, ezt még eltűrné az ember, — de fáj, ha látja, hogy még maga az egyház is a világ után indul!

Ime ezen argumentumok alapján mondtam és most is mondom, hogy a theológiák hallgatóinak a száma jövőre se fog gyarapodni, hanem inkább apadni, ha ez így marad. Ugy hogy már nekünk tulajdonképen nem arról kellene beszélnünk: egyesítsük-e a theológiákat, vagy sem? Ez már nagyon is meghaladott álláspont! Hanem igenis, beszéljünk arról: mit tegyünk, hogy az után az az egyesített theologia is üresen ne maradjon?

Meglehet uraim, hogy nem egy, hanem számtalan is azt fogja mondani, miszerint „nem oly fekete az ördög, mint a milyennek festik.“ Meglehet, hogy igazuk is van; meglehet, hogy csak az én üres gyomrom látja olyan sötétnek a világot. Meglehet. De arról biztos vagyok, hogy a szegény pap-ság legnagyobb része osztja nézetemet. Avagy az, ha csak teheti, legtöbbnyire már más pályára adja fiát, nem bizonyít-e e mellett? Nem azt mondja-e azzal az apa: ha már én kénytelen vagyok e keserves kenyeret enni, legalább a fiam legyen ettől megmentve?

Vigyázzunk! Ne sokat beszéljünk, hanem sokat cselekedjünk, mert ha ez így marad, még az egy theologia is feleslegesnek fog bizonyulni.

KOVÁCSI GYULA
ev. lelkész.

Kritikai kísérletek.

I.

„Emlékezzünk régiokról. . . .“

Még nincs ősz hajszál fejemen, még erre is, arra is, a reménység fájáról nem egy zsenge bimbó, nem egy hasadó virág int felém, mégis, lelkem mint fáradt galamb nyugalmat, örömet, abban a régi fészekben — a multban talál. Talán azért, mert a mult, (megsiratva is többé vissza nem jön soha sem!) mindig elrabolt valamit a jelenből is, a jövőből is, mindig letépett valamit az eleven szívből is és ami megmaradt, az híven virrasztgat, örömmel időzik a bús om-ladékok: „a por és hamu“ között . . .

Oh, arany ifjúság, édes álmokkal, ragyogó mult idő fényes csillagokkal!

Gondolodom, a koronás zsolttárossal, az elmúlt napokról és ezek az elmúlt napok, azok az elrongyolt írások és poros foliánsok beszélnek, hogy ennek a közel 400 éves protestáns egyháznak volt ifjúsága is, melyet ámulattal szemlélt az egész világ, volt multja is, sokkal fényesebb, sokkal dicsőségebb, mint a jelen. Nem azt a képzelt multat értem, mely következetesen mindig máglyát és vérpadot, penészes börtönt és zörgő bilincset emleget, de értem azt a valóságos multat, melynek koszorújában a sötét színek mellett van elég öröm is, mosoly is, van elég zöld levél és tarka virág is.

Zsarnóczán, beszéli Fraknói a sasvári tractus 1626. évi can. visitatiója nyomán: ¹⁾ „a kath. lelkész oly sajátos viszonyban állott a luth. predikátorral, mely a türelem határain messze túl lépett; a plebániái jövedelmekben osztzkodtak, a kath. templomot, a szent edényeket és öltönyöket közösen használták s a predikátor rendszeren vörös mise ruhában jelent meg az oltárnál, melyen imént mutatott be a véremlékű áldozat“

Közvetlen az országút és az egerfás Répce folyó mentén, Csepreg és Szakony között, emelkedik egy kisebbszerű halom. „Nem oly mély, mint egy kút“ — mint Merkutio mondaná — de mindig elég nagy, hogy hajdan a bitófa rajta megférhetett, untig elég, hogy a csepregi veszedelem 1223 felkonczolt halottja — (ide hurczolták, egyetlen gödörbe, ide hajigálták) — megférjen alatta, ²⁾ És azok, akiknek szíve Lutherért és

¹⁾ Fraknói V. Pázmány. II. k. 256. l.

²⁾ Farkas S. Csepregváros története.

Bethlenért, az evangélium és a magyar szabadságért egykor oly fennen dobogott, akiknek halála másoknak életet adott, ottan nyugosznak megszenvedetlen, sőt meggyalázott földben s mind-ig, minden emlékeztük a nemrég oda ültetett, poraikból táplálkozó szőlő, melynek leve sűrű, sötétpiros, mint a vér

Az „igen tiszteletre méltó öreg“ Klasz-
kovičs István superintendens uram, nagy mun-
kában volt papjaival. Pázmány „Kalauz“-ának la-
tin fordítását készítgették, hogy a jó Balduinus is
megérthesse Germániában s így írja meg czáfo-
latát, melyben a biboros minden fegyvere le-
verve lészen. Czobor Erzsébet Thurzó
Nádor özvegyének a karatja volt ez, ki Klasz-
kovitshoz — 1620. Febr. 4. — intézett levelé-
ben írja: „ebben legelsőben Istennek tisztességét,
annak utána a keresztyéni lelkeknek épületekre
való hasznot kívánám . . . Nádasy Pál
Uram Tisztartóianak mindgyarast köldök 40 fl.
mellyért Kegyelmet kezéhez kölgyön azoknak
munkájáért, kik annak fordításában fáradoznak“ 1)

Ostfi-Asszonyfán a várkastélyban mene-
déket keresve megérkezik egy lutheránus pap —
Fekete István. Oda gyülekszik Kemencsalja
nemessége is s ünnepélyesen fogadják, hogy helyt-
állanak utolsó lehelletig, utolsó csepp vérig. Hiába
sürgeti fenyegetve kétszer is Leopold, hogy uta-
sitaná el magától Feketét, mert ellenesetben Tö-
köli párthivének tekintetik, Ostffy Miklós a
míg kenyere és hajléka van, nem sérti meg a
vendég-jogot. De mikor Pápocz felől megcsillan-
nak a Győrből jövő németek sугárágyúí, mikor
az önkénytes várórség Fekete Istvánnal mene-
kült, 2) akkor Ostffy Miklós is cselvetésül a
patkókat lovára megfordítva vereti fel és neki vág
a Marczalnak. Ott hallja már az ágyúk dörgését,
melyek várának pusztulását, vagyonának lefoglá-
lását hirdetik és vágtat tovább, menekül a Ba-
konyba s hiába csalogatja Pozsonyból egy szép
magyarsággal írott névtelen levél 3) a „kegyel-
mes“ trón elé, hol „minden jókat“ — talán
épen grófi koronát talál — inkább marad a Ba-
kony sűrűjében, megmarad ott, ő a bán ivadék,
szegény bujdosó magyarnak — egy lutherá-
nus papért!

A habsburg-lotharingi ház fenséges hajtása,

1) Prot. E. I. K. 4. évf. 1861. 757. l.

2) Chernel K. Kőszeg jelene múltja. II. k. 116—117. l.

3) Ostffy levéltár.

II. József császár, még előbb, semmint fel-
állítanók a gillotint Greve piacán, előbb, hogy-
sem Párisban megmutatná fogát a misera plebs
contribuens, kiadja türelmi parancsolatát. Hadd
éledjen fel az a sápadt virág, az az evangéliumi
szabadság, amit gondos, aggódó királyi kegyel-
mek, egy emberöltőn át üvegházakba — vulgo
articularis — helyeztek el! És meg is élénkült a
néma szent berek, „száraz ágon hallgató ajakkal“
nem üldögélt többé csüggedt madár! Öröm itten
is, ottan is, öröm és lelkesedés mindenütt, min-
denfelé. . . . Lépték és mérték a helyet annak
az imaháznak; hordták és vitték azt a téglát, meg
azt a gerendát; ezt ide, azt oda; így csináljuk,
meg amúgy csináljuk s alighogy észrevették, már
nem maradt egyetlen szem szárazon, mikor abban
a felépült szent hajlékban zúgott és búgott az
ének, harsogott és örömtől zokogott: „Erős vá-
runk nekünk az Isten!“

Ragyogó mult idő és sivár jelen!

Vagy hol a testvéries jóakarát, mikor egy
hazában, még Luther zászlaja alatt is, külön so-
rakovni vágyna a szász után a tót is, elkesere-
désében, szegyenében még talán a magyar is?! . . .
És hol Czobor Erzsébet, ki az aluvó leány-
zót, azt a magyar protestáns irodalmat csókkal
ébresztgetné s felkeltene szíve melegével, hol
Ostffy Miklós, kinek áldozatával szemben a
fillért is „keserüli a sokaság,“ hol a szent
gyülekezet, mely merit szívének gazdag ere-
jéből, lelkesedése tiszta aranyából s így üdvö-
zül?! És mégis, haj, mégis! támadt-e,
támadt-e, ki az emlékezet szövőtnékével a pro-
testáns vértanuk, nagyok és dicsők letaposott sir-
ját felkeresse, támadt-e, támadt-e Antigone, ki
ott, telt kézzel hintsen liliomot és biboros virá-
got s a hála könyjeivel végig megöntözte?! . . .

Ragyogó mult idő fényes csillagokkal és ke-
serü való!

De vajjon mi idézte elő a roppant változást
a két időszak között úgyannyira, hogy a kettő
egymással össze sem hasonlítható?! Talán a sú-
lyos üldöztetések szakadatlan láncolata lett volna
épen a körfutó erő, mely azurból, a szétfolyó
anyagból jegezet, jellemet teremtett, vagy talán
az a sanyargatás jó volt paskoló viharnak, mely-
nek elvonulásával az ég azurjában a nap annál
ragyogóbban tündökölt?! Vagy talán, ha most
hiányzik az ellenhatás, következésképp meg-
szűnt volna a hatás is, mely szikrát csal az

aczélból, megszűnt, elaludt volna a lelkesedés is, mely a tespedés mocsaraiból beleröpít a létért való edző küzdelembe s ottan boldogít?!

Bármint legyen, annyi bizonyos, hogy egyházunk jelenében — törpe kornak mondaná Madách — valami hiányzik; az a hit-e, mely hegyeket mozdít helyükből, az az igazság-e, mely nem ismer akadályt, az a szentlélek-e, mely csak ottan lebeg népe fölött, de késik annak szívébe szállani, vagy talán épen az ember hiányoznék, az az ember, akit Diogenes lámpával keres?!

Apaga Satanas!

HUTTER ZSIGMOND.

BELFÖLD.

A selmeczbányai ág. h. ev. templom 100 évi fennállásának jubileumát a „Selmeczbánya“ hetilap így írja le:

November 1-én, reggel 8—10 óráig, mint rendesen, tót nyelven lett tartva az ünnepi istenitisztele; 10 órakor egybegyültek a templomban az egyes hivatalok, testületek képviselői és a templom minden zugát megtöltő közönség, hogy részt vegyenek a helybeli ág. h. ev. egyház örömnepén. Az ünnepély „Bevezető közének“-kel kezdődött, melynek végeztével Händel Vilmos főesperes elmondotta az oltár előtti imát, Istent dicsérve, kinek véghetetlen kegye megengedte, hogy e napon örömnepet ülhessenek. A lelkes hangú oltár előtti ima végeztével a lyceumi vegyes kar rázendítette Beethoven magasztos szerzeményét „Isten dicsősége,“ mit a 100-ik zsoltár felolvasása követett. Ez után felharsant a főének ünnepélyes dallama, mire Händel Vilmos főesperes megjelent a szószéken, honét először is köszönetet mondott azért, hogy az ág. h. ev. egyház ünnepén részt venni jöttek azok is, kik nem ezen egyház tagjai; rátér ezután a templom építésének történetére. Roskátag ház volt az csak, melynek emelete 100 év előtt inaházul szolgált, és ime, egyesek bőkezűsége, s a község áldozatkészsége lehetővé tette, hogy 1796. szeptember 30-án fel lett avatva a mostani templom, mely Thalherr, az országos építészeti hivatal elnökének terve alapján készült, s mely tervért az 45 db. aranyat kapott tiszteletdíj. A felavatási beszédet Ambrosius Sámuel, radványi lelkész tartotta. A templom berendezési költségei 43.456 forintot tesznek, s ezt mind a hívók áldozatkészsége teremtetten elő, mely azóta sem lanyhult; ime itt a bizonyosság az Úr asztalán, a szent edények . . . Kifejti továbbá, hogy

bár az Isten mindenütt van s nem kőből épült házban lakik, de mindenki szívét elfogja az áhitat. ha az Istennek szentelt házba belép. — A szép beszéd végeztével a lyceumi vegyes kar Verdi „Nabuko“-jából előadta az „Imá“-t, mire Händel Vilmos elmondotta a szószékről a záró imát. Erre a főének utolsó szakaszát énekelte el az ájtatos közönség. Az ének után Baltik Frigyes püspök mondotta el az oltári beszédet, hangsúlyozván, hogy ő boldognak érzi magát a mai lélekemelő ünnepélyen résztvehetni. Az ég áldását kéri továbbra is az egyházra. Szavait áldással fejezte be. Az istenitiszteleket ismét közének fejezte be. Elismerésünket kell kifejeznünk azon kiváló gondért, melylyel Fekete lyceumi tanár a vegyes kart betanította és vezette, valamint a fiatal énekesek iránt is, kik oly szépen, oly precizitással énekeltek. Azt sem hallgathatjuk el, hogy a helybeli ev. nőegylet a templomnak igen szép művü ezüst kelyhet ajándékozott, a mely a szandriki (Hodrusbányán) ezüstműgyárból került ki. Végül kiemeljük, hogy úgy a tót, mint a magyar ünnepi istenitisztelek alatt a templom zsúfolásig megtelt és Baltik Frigyes püspökön kívül Laszkáry felügyelő is jelen volt és hogy a tót istenitisztelek alatt Hrencsik Károly lelkész igen szép beszédet intézett a hívőkhoz. Laszkáry Pál felügyelő hetfőn a lyceumot is megvizsgálta. — A szép egyházi jubileumi ünnepély örök emlékezethen fog maradni azoknál, a kik abban részt vettek.

Händel Vilmos főesperes beszédéből a templom keletkezésének és építésének rövid történetéből a következőket közöljük:

Hamaliar Márton — úgy beszél, — volt az egész vállalkozásnak mozgató, elevenítő lelke. Ő Hontmegye szülötte.

Hamaliar Márton szül. 1750. nov. 11-én Báthban, Hontmegyében. Tanulmányait, saját feljegyzései szerint Selmeczen, Gömörben, Löcsén, Pozsonyban s csaknem 3 évi ott tartózkodás alatt a jénai egyetemen végezte. Az eredményre világot vet a minősítési táblázat (lista censorea) általa 1786-ban kitöltött több rovata, a melyeken azt mondja, hogy a hazai nyelveket bírja s azokon prédikálni képes, ezeken kívül érti s beszél a francia nyelvet, képes olvasni angol műveket eredetiben, a bibliát eredeti nyelvein érti és nem csak hogy az új testámentomot fordítgatja az eredetiből, de a görög remekírókat is eredetiben olvassa; a héberben kívül az arab és syr sem ismeretlen előtte. A theologián kívül foglalkozott a philosophiával s az ezen tudomány-szakokat kiegészítő történelemmel. — Az ilyen készséggel bíró ifjú 1777-ben hazájába visszatérve, nevelői állomást vállalt báró Hellenbach György családjában, Felső-Szemeréden. Innen egy év elteltével iskolánkhoz aligazgatóul hivattatott meg. Ilyen minőségben 3 esztendő tölve, elfogadta a nagy-kürtösi egyház meghívását s Csernyánszky püspök által felavatva pappá lett 1781:

de már 3 évvel utánna ismét visszakérül Selmece-re, mint a német egyház meghívott papja. Ezen állásában nagy tevékenységet fejtett ki s áldásos működése közelséggel találkozott mind gyülekezetében, mind a közegegyházban. Munkásságát fenn hirdeti s még sokáig meg fogja őrizni emlékét a fennálló szép templom.

A Kayser Márton által még 1656-ban végrendeletileg az ev. egyház papjainak lakásul hagyományozott házban, még pedig annak cmeletén berendezett istentiszteleti helyiség roskatag állapota s vallásszabadságunk „magna chartá”-ja, az 1790—91. országgyűlésen megalkotott 26. t. cz. arra indították buzdítása s vezetése mellett az egyházbelieket, hogy egy új templom építéséhez hozzá fogjanak. Mindenek előtt a telek megszerzéséről kellett gondoskodniok, mert az imaház földszinti részén levő boltok, valamint az azok alatt elterülő pince a városi község tulajdonát képezte. Ezt alku útján sikerült megszerezni 400 frtéért p. pénzben, mely vételért az egyház akkori buzgó felügyelője Weigel Sámuel a magáéból fedezett, így tévén le az új templom alapját. Az emelendő épület tervezésével megbízták Thonhausert s Sziveket. Az ezek által előterjesztett tervek nem nyerték meg a közgyűlés tetszését, s így nem is boesátkozott a 15.000 frtos költségvetés felülbírlásába. Felkérték tehát az országos építészeti hivatal főnökét Thalherr-t egy megfelelő terv elkészítésére. Ez elvállalta a megbíztatást s még az 1793-iki év folyamán benyújtotta tervezetét, mely köztetszést aratott, annyira, hogy munkáját 45 darab arannyal jutalmazták: meg is bízták a terv kivitelével, de ő az állásával járó elfoglaltságra utalva, csakis azon feltétel mellett fogadta el a megbíztatást, hogy a már egyszer az építkezésért versenyző Szivek építő mesterre ruházhassa, felügyelete mellett, a végrehajtást. A közgyűlés szívesen hozzájárult ezen feltételeihez. 1794. tavaszán hozzá is fogtak az építkezéshez s 1796-ban október 30-án fel is avattatott, a nagy napnak megfelelő szent lelkesedéssel az Úrnak ezen szép háza, mely házak közé ékelve, a kupola elliptikus ablakaiból s egy az utzásra szolgáló nagyobb ablakból nyeri megvilágítását. S az, kinek oly nagy része volt ezen mű létrehozásában már következő napon a felavatás után ott állott az új templom új oltára előtt, hogy az ugyanazon napon az október 31-én 1796-ban Selmecezen megtartott kerületi közgyűlés bizalmának engedve, felavattassék a bányakerület püspökévé. Bizonytal remegő kebellet állott akkor Hamaliar Márton a szent helyen s szent feltételektől áthatottan hagyta el az Úr hajlékát. E mellett bizonyit folytatott munkássága. 1797-ben felállította az új orgonát. Talán az Úr ez új hajléka indította arra, hogy új szervezetet adjon a gyülekezetnek is. Meg is alkotta azt s elfogadtatván a közgyűlés által, 1806-ban tényleg életbe lépett. De szerkesztett új énekes könyvét az

egyház nem fogadta el. A megszokás hatalma nagyobbak bizonyult befolyásánál. A hívek ragaszkodtak a megszokott „Singschule”-hoz s kerülve az új énekes könyv megszerzési költségeit, utaltak annak meglevő elegendő számu példányaira. Még 1790-ben kiadta ily című művét: *Materialien zum öffentlichen Religionsunterrichte in Kirchen und Schulen*. S 1796-ban Agendáját tót nyelven. Erre reábirhatta a tapasztalt hiány; 1794. óta nem csak a német, hanem a tót gyülekezetet is szolgálta váltakozva paptársával Kossányi Sámuellel.

Ezen nagyszabású alkotásokban gazdag működését folytatta Selmecezen 1803. nov. 2-áig, a mikor is elbúcsúzáván működése főszinteréről, átköltözött a szarvasi egyházba mint Boczkó Dániel utódja.

E fenkölt szellem munkálkodása méltatással s elismeréssel találkozott mindenfelé. Már azon rövid időközben is, a melyben a nógrádi esperességben működött, reá ruháztatott az esp. jegyzői tisztt. Hontban pedig alig egy éves működése után Selmecezen, megválasztott esperesnek s 1796-ban — mint már említettett. — ezen legnépesebb s tekintélyes kerület püspökének. Esperességünkben megörökítette emlékét, különösen az által, hogy megalkotta 1789-ben az általa szerkesztett latin nyelvű alapszabályok értelmében az esp. özvegy-árva intézetet. 1799-ben s 1805. és 1806-ban megtartotta a honti egyházakban a püspöki látogatást, Selmecezen nevezetesen május 30-án 1805-ben az eredeti látogatási jegyzőkönyv fennmaradt hiteles másolatának tanúsága szerint.

Ezen látogatása alkalmával, tekintettel a kifejezett kívánalmakra is, ajánlja Hamaliar püspök a papok s tanítók illőbb díjazását, külön leányiskolának felállítását, mivel úgy tudja s tapasztalta, hogy ezek nevelése s tanítása teljesen elhanyagoltatott; megróvja továbbá a szokásos lakmározást s az uralkodó iszákosságot, különösen a bányamunkásoknál s a gyakori munkakerülést ezek feleségeinél.

Az Úrnak ezen választott munkását ideghaj érte 1806. végén: minek folytán lemondott püspöki hivataláról; de egyházának papi teendőiben is folytton segédekre volt utalva, mig nem 1812. aug. 3-án magához szöllította az Úr ezen hű sáfárját.

Az ezredév alkalmából megíratandó pályaműre befolyt adományok: 1.) B. Prónay Dezső, egyet. felügyelő 100 frt. 2.) Bányai egyházkerületből: Fabiny Teofil ker. felügyelő 25 frt. Budapesti magyar egyház gyűjtése 185 frt. Szontagh Ábrahám Budapesten 2 frt. Dr. Wagner Géza Budapesten 1 frt. Stephani Lajos Budapesten 5 frt. Zolyomi egyházmegye gyűjtése 210 frt 45 kr. Békési egyházmegye gyűjtése 25 frt. Uj-F.-Varsándi egyház 1 frt. Apatelek 5 frt. Stúr Dániel ev. l., Kuczura 2 frt. Koch József ev. l. Kiskér 1 frt. Dr. Nagy Elemér Orosháza 10 frt. Sztelho Kornél Budapest 20 frt. Zsilinszky Mihály Budapest 10 frt. B. Rad-

vánszky János Budapest 100 frt. Dr. Györy Elek Budapest 50 frt. B. Podmaniczky Géza K.-Kartal, 100 frt. Összesen: 752 frt 45 kr. 3.) Dunáninnen egyházkerületből: Laszkáry Gyula ker. felügyelő gyűjtése 110 frt. Laszkáry Pál F.-Fehérkúti gyűjtése 10 frt. Kosztolányi Sándor Nemesény gyűjtése 11 frt. Dr. Samarjai Emil Pozsony gyűjtése 46 frt. Összesen: 177 frt. 4.) Dunántúli egyházkerületből: Véssey Mihály Vésén 5 frt. Dr. Schreiner Károly Sopron gyűjtése 80 frt. Ihász Lajos, Hatalom, adomány 10 frt. Zalai egyházmegye gyűjtése 4 frt 95 kr. Kemenesaljai egyhm. gyűjtése 31 frt. Soproni alsó egyhm. gyűjtése 64 frt. Veszprémi egyhm. gyűjtése 63 frt. Vasi felső egyhm. gyűjtése 19 frt. Győri egyhm. gyűjtése 50 frt 10 kr. Tolna-Baranya-Somogyi egyhm. gyűjtése 29 frt 50 kr. Radó Kálmán ker. felügyelő 100 frt. Összesen: 456 frt 55 kr. 5.) Tiszai egyházkerületből: Szentiványi Árpád 20 frt. Máriássy Ferencz Markusfalva 10 frt. Kassai magyar-német egyház 20 frt. Iglói egyház 10 frt. Szepesváraljai egyház gyűjtése 25 frt 75 kr. Fabiny Ferencz gyűjtése 22 frt 50 kr. Radványi István Miskolc 20 frt. Szentiványi József 10 frt. Összesen: 138 frt 25 kr.

Az „Ev. Theologus-Otthon“ felavatása. Az ev. theol. akadémia szép ünnepet ült szombaton, okt. hó 31-én. A reformatió s a millennium emlékünnepe egybekapcsolta a tanév ünnepélyes megnyitásával s a Theol. Otthon felavatásával. Az ünnep a kis templomban kezdődött istentisztelettel, melyen az oltári szolgálatot Stromp László tanár végezte, Raffay Sándor tanár pedig szép egyházi beszédben méltatta a nap jelentőségét. Istentisztelet után az akadémia új épületébe vonult a közönség. Az I. emelet szép tanácstermében folyt le az ünnepély második része. Ritter Károly főesperes, az akad. kis bizottság elnöke, avatta fel emelkedett s tartalmas beszédével az Otthont. Masznyik Endre dr. igazgató mondott ezután nagyhatású évnívító beszédet, a melyben az akadémia s az Otthon hivatásáról szólva, a keresztyén hit és élet, a jézusi szeretet, a hazaszeretet ápolását s nemzeti művelődés szolgálatát tűzte ki célul. Utánna Hörk József, az egyházjog és egyháztörténelem ujonnan választott tanára tartotta meg székfoglalóját. „A josefinismus hatása az egyház és állam viszonyára Magyarországon“ cím alatt s alapos fejtegetéseit a hallgatóság zajos tetszéssel fogadta. Végül még Szabó Kálmán beszélt az ifjúság nevében s Ritter K. imádsága befejezte az ünnepet. Az istentiszteleten s a tanácsteremben közreműködött a theologusok énekara is Frühwirth Samu akad. énektanító vezetése alatt. — Az ünnepen megjelentek a pozsonyi ev. egyház lelkesi kara, az egyház képviselői, az akad. kisbizottság több tagja, a lyceum s kereskedelmi akadémia igazgatója és a szép közönség. Délután 4 órakor

a theol. ifjúság ünnepelte a reformatió emlékeztét szép beszédekkel, szavalattal és tartalmas felolvasással. A szereplőket (Reif Pál, Diániska Frigyes, Zimmermann János és Jancsuskó László) éljenzéssel tüntette ki az egybegyűlt lelkes közönség. Este pedig 8 órakor az Otthon a nagy nap emlékére megvendégelte az akad. hallgatóit a tanácsteremben, a hol megjelentek az akadémia tanárai is. Az est kedélyes, vidám hangulata méltó befejezése volt a napnak. Az első felköszöntőt dr. Masznyik E. mondta az egyet. felügyelőre; Stromp L. a püspöki kar s a pozsonyi ev. egyházat köszöntötte fel, majd dr. Masznyik Endréért, a ki az Otthon eszméje érdekében legtöbbet fáradt, majd az Otthon czéljaira adakozókért. A pozsonyi ev. egyház lelkesi karáért ürült a pohár. Tíz óra tájban ért véget a kedélyes est s a résztvevők egy szép nap emlékével tértek nyugalomra. Adja Isten, hogy az a sok szép remény, melyet alapítói az Otthonhoz fűznek, teljesüljön s az új intézmény az egyháznak erős oszlopává váljék!

* * *

A „Nyugatmagyarországi Híradó“ a következőkép írja le az ünnepélyt:

Nem a kényeztetett izlés puha fészkeről van szó, hol minden szöglet arra van hivatva, hogy minél jobban elpuhítsa ideges kis lényünket, minél gyakrabban elvigye elégedetlen vágyainkat a valóból egy képzelt jobb világba: de új „Otthonról“, melyben thologiai ifjaink egy része igaz otthont talál.

Hőfém falak, ragyogó tisztaság a gázvilágnak kellemes fénye mindenütt. Sőt lám, szőnyeg és — mily gyöngéd gondoskodás! — hogy az „Otthon“ lakója meg ne hüljön, ha hálósobájából a közös fürdőbe megy. Ime a háló: ágy, pamlag (még ez is!) asztal, szekrény ruhának, fehérneműnek, sőt könyvnek is. És mig vezetöm szives készséggel kinyitogatja ezeket a titkokat rejtegető zárokat, kíváncsi szemem azonnal észre veszi, hogy túltengés csak a könyvszekrényekben található!

Arany ifjúság, melynek a könyvszekrény egy világot jelent. Ifjúság, mely otthont még nem teremthetett magának, de otthont talált ebben a kis keretben; kicsiny ez még, de áldása nagy.

És látok magam előtt ifjat, ki küzdve a sorsal, nyomorog szűk, sötét szobában, meleg télikabát helyett vesz könyvet, fűtő anyagra már nem telik, de világitásra igen, melynél magába szedi a tudományt üres gyomorral, de arany reménnyel a jövőre.

Ó, ki nem látott volna — hisz annyi van! — szegény ifjút kopott, vékony ruhában, szemében ifjú tüzzel, a ki nem ismeri, pedig ott van sarkában a szürke nyomor, ki nem kérdi aggódva, valjon megbirja-e a küzdelmet a létért, melynek annyi az áldozata már!

Elönti szívünket jöleső meleg e kis „Otthon“ láttára, hol elűzzék szegény ifjaink mellől azt a szürke gondot, mely reményben nem, de testben elgyengíti őket. „Ne küzdj még a létért, ime, itt az otthonod:“ . . . ifjú, ifjú mellett, közös munkában, közös örömeiben. Mert erről is gondoskodtak a kis „Otthon“-ban. Meggyőződtem róla, midőn végig nézek a könyvtárszoba hosszú könyvsorain, az olvasószoba folyóiratain, a zeneszoba nyitott zongoráján, kottáin.

Itt-ott rápillantok egy fiatal tanuló arczára: egészséges szín, megelégedett, önérzetes tekintet, mosoly az ajkakon . . . hála istennek, ellensége ez a modern blazirtságnak.

Mig meleg szívvel el-eltűnök most azon, mit láttam, hogy, hogy nem, de visszaszállok emlékemben, az alig elmúlt ezredéves kiállítás szép büszke emlékeihez . . . mesés egyházi kincseket látok felhalmozva — ékszerben, pompás ruhákban, ékkövekben. Akkor azon töprengtem: vajon isten közelebb áll hozzánk e szemképrázató környezetben? Feleletet nem találva e kérdésre, szemem bámult, de elmém, szívem nem melegegett fel. És most, bolond fejemben olyan furcsa gondolatok támadnak: ha abból a tömérdek kincséből, mind Otthonokat lehetne építeni szegény árvák és a szürke gondtól űzött ifjú lelkek számára . . . Istenem, mennyi testi, lelki nyomorral lenne kevesebb ezen a mi kis földünkön s tán az isten is közelebb volna hozzánk. Gaal Mózesné.

Ötven éves örömnép. A tiszta evangelium alapján álló protestantizmus ereje és hatása leginkább abban nyilvánul, hogy igazságait mások is kénytelenek elismerni s gyakran át is venni. — Hazánkban azonban a szabad prot. kutatás legszébb eredménye nemcsak az, hogy a legtöbb irni olvasó tagja ép egyházunknak van, de különösen az, — a mi különben az előbbennek csak természetes folyománya, — hogy hazai intelligenciánk aránylag legnagyobb részben egyházunkat vallja szülő s nevelő anyjának. Ebből érthető az az örvendetes tény, hogy legutóbbi időkben s intelligensebb városokban ev. egyházak keletkeznek és virágoznak. — Ilyen módon keletkezett 50 évvel ez előtt az Alföld központjában a róm. kath. és gör. kel. egyházak közepette az aradi ág. hitv. ev. egyház is, mely is 50 éves fennállásának örömnépét nov. hó 8-án űlte meg. — 50 év az Isten országának történetében ugyan nem sok s számos egyházközség felett úgy elrepül, hogy semmi maradandót sem létesít. Az aradi ág. hitv. ev. egyház azonban ezen aránylag oly rövid idő alatt nemcsak hogy önerejéből megalakult és lelkész tart fenn; de — s ez szolgál legnagyobb dicséretére — városi egyház létre felekezeti iskolájában a tanítót is tisztességesen dotálja —

pedig hány egyház igyekezik ezen állítólagos tehertől megszabadulni — s eddigelé 25.000 frtnyi templomépítési alapja van, holott számos tagja csak rövid ideig tartózkodik ott. — Az ünnepély a csinos imateremben reggel 10 órakor kezdődött „Isten felséges adománya“ című énekkel, melynek végeztével Csepregi György uj f. varsándi lelkész — kinek egyházához 50 évvel ez előtt Arad mint filia tartozott — imát mondott s felolvasta a 100-ik zsoltárt. Ezután a hívők énekeltek a Csepregi által szerkeztett alkalmi éneket, mely után Frint Lajos helyi lelkész lépett a szószékre s 77 Zsoltár 12—14 verse és János jelenésének könyve III. r. 11 verse alapján a gyülekezet elé tárta a mult tanuságait. Sok szemből láttunk örömkönyt peregni, midőn az ihletett szónok a kezdet nehézségeit, különösen az 50-es évek küzdelmeit festette, de talán egyik szemnek a könnye sem volt édesebb, mint nagytiszteletű Nikodem János az egyház 25 évig volt hű s munkás, jelenleg pedig jól megérdemelt nyugalomba vonult lelkészé (nyugdíjazott lelkészet hazai ev. egyházunk, fájdalom, nem igen ismer) hisz az ő vasszorgalmának s hithű buzgóságának nyomai az egyház történetében mindenütt kitűnnek, s most is, bár 20 év óta csak egyszerű tagja az egyháznak, de a hol tenni és áldozni kell: mindenütt ott van. De ha ez első rész könyveket csikart ki a szemekből, úgy a második rész, mely a jelen feladatait — a szeretet munkáját, egyház fejlesztés, templom építés — valamint a harmadik rész, mely a jövő áldásait — a szeretet munkájának kifolyása a hála s örök élet — művészi ecsetelése nem kevésbé lelkesítette az egyház tagjait. — A szent beszéd után a gyülekezet énekelte. „Ha Krisztus maga oltalma“ című énekkel, melynek elhangzása után Gálik apateleki lelkész imádkozott s a gyülekezetre ráadta az Ároni áldást. — Az istentiszteleten az egyház tagjain kívül megjelentek Aradvármegye részéről Szathmáry Gyula kir. tanácsos alispán, a város részéről a küldöttséget Institoris Kálmán főjegyző vezette, továbbá, az ev. ref. egyház, a róm. kath. a gör. kel. szerb, az izraelita egyház küldöttsége, az iparkamara, polgári iskola kiküldöttjei, — a gör. kel. román egyház hiányzott. — Délben a testnek kielégítésére bankett rendeztetett, a hol a lelkészekon kívül annyi kitűnő szónok lévén, mint Haasz Sándor kir. tanácsos, ügyvédi kamarai elnök az egyház felügyelője, Ábrai Lajos keresk. iskola igazgatója, Institoris Kálmán és még sokan, képzelhető tehát, hogy szebbnél-szebb pohárköszöntők hangzóttak el, legnagyobb részben kívánván e derék egyház felvirágzását.

A nagybányai ág. h. ev. magyar egyház templom építési sorsjegyeket bocsátott ki, melyeket még a nyár folyamán szétküldött. Az egyház előjárósága ar-

ra kéri most mindazokat, a kik ilyen sorsjegyeket kaptak, hogy az értük járó összeget szíveskedjenek f. év decz. 1-ig a nevezett egyház pénztárához juttatni.

Az „Egyesült fővárosi takarékpénztár“ ötven éves fennállása emlékére a budapesti ág. hitv. ev. gymnasiumnak 5000 koronát adott ösztöndíjra, a Bethesda kórháznak 4000 koronát.

A „Szabad Izrael“ Ez alatt a cím alatt egy fölhívás jelent meg, amely az „izraelita rokonokhoz“ van intézve és amely az izraelita vallás eredetiségének visszaállítását hangsúlyozza. A „Szabad Izrael“ önálló felekezeti hitközséggé kíván tömörülni és föl akarja emelni az izraelitákat „jelentőségük öntudata, történelmi rendeltetésük magaslátára.“ És azt tanácsolja az izraelitáknak, hogy ne engedjék magukat elámitani, vagy elriasztani ama szűkkeblűek és kislelkűek által, kik Izraelt minden friss léghuzantól féltik. Szerinte tehát szervezkedni kell szabad izrael hitközségekké. Ezek megadnák minden vegyes párnak az esketési szertartást. A fölhívás végül fölkiált, hogy: „ne hagyjuk a magasztos izraelita vallást a babonák fertőjébe beleveszni.“

Értesítés. Pál apostol leveleinek XXI-ik füzeté december hó végén jelenik meg. A késedelemért, melynek igen sok és fontos oka vala, azon ígéret mellett kérek bocsánatot m. t. olvasóinktól, hogy a további füzetek rendes időre pontosan meg fognak jelenni. Pozsony, 1896. nov. 10. Dr. Masznyik Endre theol. akad. igazgató.

Béren (Alsó-nógrád) f. hó 8-án templomot szenteltünk. Úgy volt, hogy e szent actust szeretett püspök urunk Baltik Frigyes fogja végezni. De akadályozva lévén a megjelenetésben, Wladár Miksa alesperesre bízta e functiót, a ki e tisztében fényes sikerrel el is járt. Segédkeztek neki ebben Maróthy Emil vanyarzi lelkész társunk, a ki a szószékről magyar beszédet mondott s alulírott, a ki az Úrvacsorát osztottam, s egy egyházközlő asszonyt avattam. A béri ev. templom pár évvel ezelőtt éppen az oltár mögötti részén megrepedt, anyira, hogy ha a bolthajtást erős gerendázattal meg nem támasztották volna, okvetlen bedől volna. E miatt a különben is kényelmetlen ósdi templomnak újjá építése elodázhatanná vált. Ólomsúlyként nebezedett e feladat a filoxera pusztítása által tetemesen elszegényedett béri hivatásokra. Sőhajtozva néztek fel templomukra, de az égre is, annál inkább, mivel szeretett lelkészek is súlyos betegség által sujtva teljesen elerőtlenült. De bizalmukat reményöket nem veszítették el. Az ősoktól öröklött szívökben mély gyökeret vert szeretett ev. vallásuk iránt szent lelkesedésre gyúlt, erejököt majdnem meghaladó kivetést eszközöltek maguk közt, s Isten nevében hozzáláttak az új templom felépítéséhez, a mely mű végre e nyár folytán létre is jött. — El lehet képzelni

mily örömteljes meghatottsággal vett részt e lelkes kis gyülekezet apraja-nagyja említett napon végzett felszentelési ünnepélyen. Tanuskodott erről az a tény, hogy a templomot szorongásig megtöltő közönség 3 órán át siri csendben, s a legnagyobb rendben kitartott az istenisztelet alatt. Künn eső zuhogott s köd borult a tájra, bennt azonban a templomban egybegyűlt sokaság szívében égi derű honolt, megfélekedtünk a földi dolgaink s gondjainkról, csak az a tudat lelkesített minket, hogy a kik biznak az Istenben meg nem szégyenülnek soha, s hogy a hitélet mégis csak becsesebb a föld minden kincsénél. — Megható volt a templomba vonulás is, a midőn a parochiából kiindulva harangzúgás mellett levett kalappal az egész gyülekezet a lelkészekkel élén, követve fehérbeöltözött leánysereg által a templom ajtajához értünk, s az alesperes ünnepélyes antifona eléneklése után a jelenlenlevő s a felügyelőt helyettesítő Vetei János főszolgabíró átvette a kulcsot s felnyitá a templom ajtaját. A felszentelési istenisztelet, mely délelőtt 10 órakor kezdődött a következő módon végeztetett.

— A felszentelő alesperes a vanyarzi és dengelegi lelkészekről kísérve az oltár elé lépett s a szokásos „veni sanete“-féle éneket intonálta, melyet azután a gyülekezet folytatott. Ezután következett a „Boze velky odvlenosti“ kezdetű ének. Utána lithurgizált alulírott, alkalmi imát és szöveget mondván el. Ezt követé Luther felséges éneke a „Chrad prepevny“, s ennek elzengése után elmondta alesperes felszentelő beszédét, mely alatt nem maradt egy szem sem szárazon. A felszentelő beszéd után egy magyar ének vers zengedezése alatt fellépett a szószékre t. Maróthy Emil, s tartott egy gyönyörű magyar beszédet azon thema felett: a templom erős vár mi nevünk, mert ezen török meg 1. a inamon, 2. a bűn, s 3. szor a bánat és szenvedés hatalma. E beszéd után volt úrvacsora s aztán egy avatás. Végre az ároni áldással, melyet antifona s ima előzött meg s melyet ismét az alesperes szép érczes hangon mondott, lelkesült énekléssel befejeztetett e szép ünnepnap azon buzgó imát kötvén mindnyájunkban, vajha a jó Isten továbbra is élesztené hivatásunkban a hit és szeretet szent lelkét, hogy megbecsüljék mindenkor az Úr hajlékait s azokért törhetlen hűséggel bármit is áldozni készek legyünk s tanusítsák mind a templomban, mind azonkívül szóval és cselekedettel, hogy nem szégyenlik a Krisztus evangéliomát.

Nyilatkozat. Tisztelt Szerkesztő úr! „Alsó Nógrád“ aláírással becses lapjának 46-ik számában egy közlemény jelent meg, melynek szerzője az alsó bodonyi lelkészválasztásnál esperesi eljárással nincs megelégedve. Erről nem tehetek! — Ha azonban szerinte törvényellenes volt az eljárásom, „alsó nógrádi“ urnak tanácsosul szolgálók,

ugyanis: vannak törvényeink, s az esperes törvénnyel eljárása törvényes úton megtorolható. — A közlemény érdemére nézve röviden csak azt jelzem, hogy a jelöltek közt egy se rokonom, hogy csak azokat küldtem ki Bodonyba, a kiket a bodonyi egyház kívánt, hogy többen nem is jelentkeztek, s hogy a dunáninneni lelkészválasztási szabályrendelet csak annak kihirdetése után lép életbe s így addig csak a régi papválasztási szabályzat szerint jártam el, mindezeknél fogva az „alsó-nógrádi“ közleményének czime: „kár a festéért,“ vissza esik czikkére. Wladár Miksa nógrádi alesperes.

Kubányi Lajos alsó-esztergályi ág. hitv. ev. lelkésznek az egyház terén szerzett érdemei elismerésül a király a koronás arany érdemkeresztet adományozta.

Az ókéri egyháznak folyó évi november. 1-én lélekemelő ünnepélye volt. Új templomának felavatása ment végbe e napon, mely szent cselekményt Sárkány Sámuel püspök úr megbízásából Belohorszky Gábor főesperes végezte. A templom igen csinos és eléggé nagy; az egész építkezés 34000 frtba került, ez összeget az egyház hívei ösztorgództatás útján 1885. év óta hozták össze. — Vannak a jobb módúak között, kik közel 500 frttal járultak hozzá, mert az önmegadóztatás birtok szerint történt, egyszerű napszámosra 23 frt esett s alig akadt 16 szegény egyháztagnak, a ki a reá eső járulékot még egészen be nem fizette. Minden dicsekvés nélkül mondhatni, hogy az ókéri hívek fényes tanubizonyosságot tettek hitbuzgó áldozatkészségükről. Kérjük a kegyelem Istenét, tartsa meg ezutánra is a hívekben ezen hitbuzgóságot.

KÜLFÖLD.

Würzburgban az angol kisasszonyok intézetét az újabb időben néhány protestáns tanuló leány is látogatta. Az ottani prot. lelkészi hivatal megkeresést intézett az intézet vezetőségéhez, hogy ezek a tanulók az előirt vallás-oktatásban részesüljenek. Ennek az lett a következménye, hogy ezután egy prot. tanulót sem vesznek fel az intézetbe. Vajha a nürnbergi angol kisasszonyok intézete is hozna ilyesféle határozatot! — úgymond a „Deutsche Reichspost“ Itt nem egynéhány, hanem másfélszáz prot. tanulóval van szó, a kiknek szülei, — daczára annak, hogy 2 községi felsőbb leányiskola van a városban, mégis római kath. nevelőnők vezetésére bízzák gyermekeiket; sőt az intézettel egybekapcsolt internátusban is vannak protestáns leányok. Mivel nem igen lehet remény-

leni azt, hogy az „evang. öntudat“ annyira felébred a szülőkben, hogy visszatartják gyermekeiket a róm. kath. intézettől: kívánatos volna, ha a würzburgihoz hasonló határozat itt is kimondatnék. De hát a protestáns és zsidó leányok pénze az intézet számos apáczáinak, — a kik csapatonként lepik el a prot. Nürnberg utcáit, — eltartására nélkülözhetlen. Ujabb időben már itt a prot. dekánátus energikus fellépésére egy evang. lelkész tanítja vallástanaikra a prot. növendékeket.

Amerikában az állami iskolák valóságos melegágyai a vallástalanságnak. Így többek között Wisconsinban a legfőbb birói ítélettel kimondották azt, hogy az iskolákban semmit sem szabad olvasni a bibliából; mert a biblia vallásos könyv, az iskola pedig vallástalan. A „miatyánk“ is száműzetett az iskolákból.

Olaszországban a római egyház statisztikája igen kedvezőtlen. 273 püspökség van Olaszországban, míg Franciaországban, Spanyolországban és Ausztria-Magyarországban, — pedig hát ez 3 nagy róm. kath. ország, — csak 203, egész Európában: 610. az egész világon: 894. A fizetésökkel bizony nem eserélnének a mi róm. k. püspökeink, mert hát még a ferrarai érsek fizetése is csak: 70 ezer lira. A plebániák kikerekítése aránytalan, 100 plebániának egyenként alig van 100 hívője, 152 parochia pedig 10—10 ezer lelket számlál. Caltanissetta városban majd 35 ezer léleknek csak egy papja van, Arezzóban pedig 3 plebánia van 536 lélekkel. Nagyon sok lelkésznek az évi fizetése nem megy 800 lirára, az állam 2,800,000 lira segélyt ad. Sok helyen üresedésben vannak állások, különösen felső Itáliában. Tekintve a művelt osztály vallásos indifferenzizmusát, a lelkészek a falusi köznépből kerülnek ki. Az olasz klerus számra nézve a legnagyobb, de egyúttal a legtudatlanabb is az egész világon. Déli Olaszország csak úgy hemzseg a papoktól, telve hibákkal és erkölcstelenséggel, zsarolók, uzsorások, fajtalanok, pártvezélokra könnyen megvásárolhatók.

Vakok gymnasiuma. Berlinben egy magán ember a vakok részére gymnasiumot szándékozik felállítani. Ő maga vak létére megszerezte az érettségi bizonyítványt s a hallei egyetem bölcsészeti fakultása által tudori rangra emeltetett. Az intézet, mely már legközelebb életbe lép, feladatává tette növendékeit annyira kioktatni, hogy egy nyilvános iskolában az érettségi vizsgát sikerrel letehessék.

A pogányság helyreállítása érdekében szövetkeztek a párisi „felvilágosodottak“ (?)! Zeus és a többi olympusi istenek imádása, a szépnak és a művészetnek korlátlan tisztelete az, a melynek kötelezettségét az új vallás tagjai magokra veszik. — A felvételi hely, a hol a hívek csatlakozásukat kijelenthetik, egy erkölcstelen képes ujság szerkesztőségében van! Az új vallást falragaszok segítségével terjesztik, a melyeken egyebek között a kö-

vetkezők olvashatók: „Örökre fogjuk-e túrni minden ellenmondás nélkül a modern élet kétségét és csunyását? Az élet, a melyet a mindenható istenek a fényért és örömért teremtettek, 19 század alatt borzasztó pokollá változott! Azon naptól kezdve, a melyen a názáreti Jézus megfeszítették, a tanítványok a keresztet dicsőítették s a halálos kinok koronája az élet symboluma lett! Lelkünknek emelkedése, testünknek élvezetei azon kerékbe töretnek, a melyre mi rabszolgák magunk kötöttük magunkat, a helyett, hogy lánczainkat leráznók s felemelnök szemünket a világosságához, szépséghez és szeretethez!“ Ez a felhívás mindazokhoz intéztetett, a kik „nem hisznek azokban a komor vallásokban, a melyeknek aléltsága 19 század év óta naponként napfényre kerül s a kik a régi műveltség szép és vidám életét újra vissza óhajtják!“ Nem sokára megérjük, hogy Párisban embereket is fognak áldozni a „mindenható régi isteneknek,“ mint a hogy az a modern Babylonban illő is volna.

IRODALOM.

Debreczeni prot. lap. „Tisza K. indítványa alakjában került szőnyegre konventünkön a lelkeszi javadalmak kiegészítésének s ezzel kapcsolatban az állami dotationak kérdése. Szerencse, hogy egyházunk e kimagasló oszlopembere szükségesnek találta napirendre hozni ez égető kérdést a konventen, miután már sem a közélet, sem a sajtó teréről leszoritani azt többé nem lehetett. Szerencsének tartjuk ezt annyival inkább, mert éppen az indítványozó egyénisége biztosítékot látszik nyújtani arra nézve is, hogy e lépésünk az államnál sem marad kívánt eredmény nélkül... Legalább 1200 frt fizetési minimum, a nagyobb egyházakban pedig a teendők mértékében, a költségesebb életigényekhez, s a szükséges reprezentáláshoz képest magasabb fizetési fokozatok, vagyis beillesztése a lelkeszi pályának az értelmiségi keresetárai közé s a javadalomnak a helyi viszonyokhoz s a hivatás fontosságába való alkalmazása, a fizetés rendezésnek az egész vonalon, nemcsak a legalsóbb fokon való keresztülvitele lett volna, nézetünk szerint, a mai idők sürgős feladata.“

Protestans pap. Helyzetünkről nyilatkozik. „Szegény egyházaink a terheket alig bírják. Az elszegényedés országszerte mind-mind nagyobb mérvet ölt. Az uralkodó merkantilizmus folytán már a falusi egyházakban is észlelhető ama körülmény, hogy egyes emberek magukhoz ragadják a vagyont, míg a nagy többség lába alól kikopik a föld. A socialismus az elszegényedésnek indult föld népe

közt mind inkább-inkább terjed. Az anyagi nyomor megingatja a hitet; a magyar nép, különösen a magyar protestans földművelő nép kedélyvilága kezd ijesztő mérvben, ijesztő irányban megváltozni. És az, a mi segíthetne rajtunk, az 1848. XX. t. cz. megvalósítására a szabadelvű nemzeti államkormányának nincsen sem kedve, sem bátorsága. A protestans intelligencia kevés kivétellel nagyon keveset törődik egyházával. . . . Addig, míg a protestans papság szegénységgel küzd, a míg annak jalkiáltása a nagyoknál süket fülekre talál, a míg a prot. egyház nagynevű világi férfiai szégyellenek a papi pályára lépni, de mint állami méltóságokat viselő főtisztviselők nem szégyellenek az országos ünnepélyeken az esztergomi primás segédleteként szerepelni, a míg azok, kik soha anyagi szükségét nem érezve, még csak sejtelemmel sem bírnak a prot. papság és egyház nyomoráról, addig hiába minden panasz, siralom és jajszó!“

Hazánk. „Szász Domokos kolozsvári püspöknek a zilahi választókerület papjaihoz és tanítóihoz intézett körlevele érdekes okmány lesz arra nézve, ki egykor e haldokló század hanyatló közviszonyainak bírálátát teszi majd életének feladatává. Érdekes irat ez, nem csupán azért, a mi benne van, hanem talán még inkább azért, a mi belőle hiányzik. — Szász Domokosnak nincs egy szava azok ellen a jogtalan és erkölcsellenes üzemek ellen, a melyekkel „az érdemben gazdag vezérférfiú,“ ama bizonyos zászlót diadalra juttatá, nem inti és nem is intette papjait arra, hogy ez ellen a korrupció ellen foglaljanak állást és pedig legelszántabban és legmakacsabban akkor, ha olyan helyről indul ki, a honnan az elmúlt és jóformán elfeledett idők hagyományai szerint az ellenkezőt vártuk. Ő és társai úgy látszik azt hiszik, hogy ha elhagyják azt az alapot, melyen a magyar protestans egyház három évszázad viharaival daczolva is megállott, ha a meggyőződés ereje helyett az opportunizmust, a függetlenség szeretete helyett a szolgálai érzelmeket viszik be az egyházba, szolgálatot tettek, mert a kínálkozó előnyöket el nem szalasztják, Pedig éppen az ellenkező áll s Tiszáék politikájának gyümölcsei már is érednek. — Ez nagy szerencsétlenség nemcsak a protestánsokra, hanem magára a nemzetre is, mert ha a szabadságszerető és függetlenségre vágyó polgárok száma megfog, szaporodni fognak a kényuralom eszközei.“

ÜZENETEK.

P. Gy. Máskor is örömmel! — **G. M.** Az ének a jövő számra maradt. — **Sz. M.** Megkaptam, mentül előbb!

Orosházán, nyomtatott Veres Lajos gyorssajtóján.